International Scientific Conferences
Open Access | Scientific online | Conference Proceedings

KASBIY TA'LIMDA O'QUVCHILAR BILIM VA KO'NIKMALARINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY USULLARI

Xidirov Bobir
Kitob tumani 2-son texnikumi ta'lim sifatini ta'minlash bosh mutaxassisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kasbiy ta'lim tizimida o'quvchi va talabalarning bilim, ko'nikma hamda kompetensiyalarini baholashning zamonaviy usullari tahlil qilinadi. Maqolada an'anaviy baholash tizimining cheklovlari ko'rsatib o'tilib, kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan baholash, mezonli (kriterial) baholash, portfolio usuli, amaliy va loyihaviy topshiriqlar orqali baholash, shuningdek raqamli baholash vositalarining afzalliklari yoritiladi. Tadqiqot natijalari zamonaviy baholash usullarini joriy etish ta'lim sifatini oshirishning muhim omili ekanligini ko'rsatadi. Maqola yakunida kasbiy ta'lim muassasalarida baholash tizimini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: kasbiy ta'lim, baholash, kompetensiyaviy yondashuv, mezonli baholash, portfolio, formativ baholash, summativ baholash, raqamli baholash vositalari, ta'lim sifati.

Abstract: This article analyzes modern methods of assessing students' knowledge, skills, and competencies in the vocational education system. The article highlights the limitations of the traditional assessment system and describes the advantages of competency-based assessment, criterion-referenced assessment, the portfolio method, assessment through practical and project-based assignments, as well as digital assessment tools. The research results show that introducing modern assessment methods is an important factor in improving the quality of education. The article concludes with practical recommendations for improving the assessment system in vocational education institutions.

Key words: vocational education, assessment, competency-based approach, criterion-referenced assessment, portfolio, formative assessment, summative assessment, digital assessment tools, education quality.

KIRISH

Kasbiy ta'lim sifatini ta'minlashning muhim bo'g'inlaridan biri — bu o'quvchi va talabalarning bilim, ko'nikma hamda amaliy kompetensiyalarini to'g'ri va obyektiv baholash tizimidir. Baholash nafaqat o'zlashtirish darajasini qayd etish vositasi, balki ta'lim jarayonini boshqarish, uni takomillashtirish va o'quvchining kasbiy rivojlanish yo'nalishini belgilash uchun ham muhim axborot manbai hisoblanadi.

An'anaviy baholash tizimi, asosan, yodlangan nazariy bilimlarni tekshirishga qaratilgan bo'lib, u zamonaviy mehnat bozori talab qiladigan amaliy ko'nikmalar, muammoni hal qilish qobiliyati va kasbiy kompetensiyalarni to'liq aks ettira

International Scientific Conferences
Open Access | Scientific online | Conference Proceedings

olmaydi. Shu sababli so‘nggi yillarda dunyo ta’lim tizimlarida kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan, amaliyotga yo‘naltirilgan zamonaviy baholash usullariga o‘tish tendensiyasi kuzatilmoqda.

Maqolaning maqsadi — kasbiy ta’limda qo‘llaniladigan zamonaviy baholash usullarini tahlil qilish, ularning afzalliklari va qo‘llash imkoniyatlarini ko‘rsatib berish hamda texnikumlarda baholash tizimini takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Ta’limda baholash nazariyasi va amaliyoti pedagogika fanida keng o‘rganilgan sohalardan biridir. Xalqaro tajribada formativ (jarayon davomidagi) va summativ (yakuniy) baholashning o‘zaro uyg‘unlashtirilishi, shuningdek kompetensiyaga asoslangan baholash modellari (masalan, Yevropa Ittifoqining EQF — Yevropa malaka ramkasi tizimi) keng qo‘llaniladi. Bunday yondashuvlar o‘quvchining nafaqat "nima bilishi"ni, balki "nimani qila olishi"ni ham baholashga qaratilgan.

Mahalliy pedagogika fanida ham mezonli baholash, testli nazorat va reyting tizimlari bo‘yicha ko‘plab ishlar mavjud. Shu bilan birga, kasbiy ta’lim muassasalarida amaliy ko‘nikmalarni portfolio, loyihaviy topshiriqlar va raqamli vositalar orqali kompleks baholash tizimini joriy etish masalasi hali yetarlicha ilmiy-amaliy asoslanmagan, bu esa ushbu maqolaning dolzarbligini belgilaydi.

AN’ANAVIY BAHOLASH TIZIMINING CHEKLOVLARI

An’anaviy baholash tizimi, ko‘pincha yozma yoki og‘zaki nazorat ishlariga asoslanib, quyidagi kamchiliklarga ega:

- asosan yodlash va qayta aytib berish qobiliyatini tekshiradi, amaliy ko‘nikmani emas;
- baholash mezonlari ko‘pincha aniq belgilanmagan, bu subyektivlikka olib keladi;
- faqat yakuniy natijaga e’tibor qaratiladi, o‘quv jarayonidagi rivojlanish dinamikasi hisobga olinmaydi;
- o‘quvchining ijodiy fikrlashi, muammoni hal qilish va jamoada ishlash ko‘nikmalarini baholash imkonini bermaydi.

ZAMONAVIY BAHOLASH USULLARI

Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan baholash

International Scientific Conferences
Open Access | Scientific online | Conference Proceedings

Bu usulda o‘quvchining bilimi emas, balki aniq kasbiy vazifani real yoki real sharoitga yaqin holatda bajara olish qobiliyati baholanadi. Masalan, avtomexanik yo‘nalishi bo‘yicha o‘quvchi nazariy testdan emas, balki haqiqiy avtomobil agregatini yig‘ish yoki nosozlikni aniqlash orqali baholanadi.

Mezonli (kriterial) baholash

Har bir topshiriq uchun oldindan aniq, tushunarli va o‘lchanadigan mezonlar (rubrikalar) ishlab chiqiladi. Bu usul baholashning obyektivligini ta’minlaydi va o‘quvchiga o‘z natijasini qaysi mezon bo‘yicha qanday baholanganini aniq tushunish imkonini beradi.

Portfolio usuli

O‘quvchining butun o‘quv davri mobaynidagi ishlari, loyihalari, sertifikatlari va yutuqlari to‘plamiga asoslangan baholash usuli. Portfolio o‘quvchining vaqt o‘tishi bilan qanday rivojlanganini ko‘rsatadi va yakka nazorat ishiga qaraganda kengroq va obyektivroq tasavvur beradi.

Loyihaviy va amaliy topshiriqlar orqali baholash

O‘quvchilarga real ishlab chiqarish muammosiga o‘xshash loyiha yoki amaliy topshiriq beriladi, ular buni bajarish jarayonida nazariy bilim, amaliy ko‘nikma va jamoaviy ishlash qobiliyatlarini namoyish etadilar. Bu usul ishlab chiqarish amaliyoti bilan uzviy bog‘liq holda qo‘llanilganda ayniqsa samarali.

Formativ va summativ baholashning uyg‘unlashtirilishi

Formativ baholash — o‘quv jarayoni davomida muntazam amalga oshiriladigan, o‘quvchiga tezkor fikr-mulohaza (feedback) beruvchi baholash bo‘lib, u xatolarni o‘z vaqtida tuzatish imkonini beradi. Summativ baholash esa ma’lum bir bosqich yakunidagi umumiy natijani qayd etadi. Ikkalasining muvozanatli qo‘llanilishi baholash tizimining to‘liqligini ta’minlaydi.

Raqamli baholash vositalari

Elektron test tizimlari, onlayn platformalar, simulyatorlar va maxsus dasturiy ta’minotlar baholash jarayonini tezlashtiradi, obyektivligini oshiradi va natijalarni avtomatik tahlil qilish imkonini beradi. Ayniqsa amaliy ko‘nikmalarni simulyatsiya qilish orqali baholaydigan dasturlar xavfsiz sharoitda real vaziyatni modellashtirish imkonini beradi.

ZAMONAVIY BAHOLASH USULLARINI JORIY ETISHDAGI MUAMMOLAR

International Scientific Conferences
Open Access | Scientific online | Conference Proceedings

- Pedagoglarning zamonaviy baholash metodikalari bo‘yicha yetarli malakaga ega emasligi;
- Mezonli baholash uchun rubrikalar ishlab chiqishga vaqt va metodik ta’minotning yetishmasligi;
- Raqamli baholash vositalarini joriy etish uchun texnik infratuzilmaning yetarli emasligi;
- Baholash natijalarining ishonchliligini ta’minlovchi ichki nazorat mexanizmlarining zaifligi.

AMALIY TAVSIYALAR

- Har bir fan/modul bo‘yicha aniq baholash mezonlari (rubrikalar) ishlab chiqish va ularni o‘quvchilarga oldindan yetkazish;
- Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan amaliy topshiriqlar bankini yaratish, ularni ishlab chiqarish korxonalari bilan hamkorlikda ishlab chiqish;
- O‘quvchilar uchun portfolio yuritish tizimini joriy etish va uni yakuniy attestatsiyada hisobga olish;
- Pedagoglar uchun zamonaviy baholash usullari bo‘yicha maxsus malaka oshirish treninglarini tashkil etish;
- Imkoniyat darajasida elektron test va simulyatsiya dasturlaridan foydalanishni kengaytirish;
- Formativ baholashni o‘quv jarayonining ajralmas qismiga aylantirib, o‘quvchiga muntazam va konstruktiv fikr-mulohaza berish madaniyatini shakllantirish.

XULOSA

Kasbiy ta’lim sifatini oshirishda baholash tizimining zamonaviylashuvi hal qiluvchi omillardan biridir. An’anaviy, faqat nazariy bilimni tekshiruvchi baholash usullaridan kompetensiyaviy yondashuvga, mezonli baholashga, portfolio va amaliy-loyihaviy topshiriqlarga asoslangan kompleks baholash tizimiga o‘tish o‘quvchilarning real kasbiy tayyorgarligini obyektiv aks ettirish imkonini beradi. Texnikumlarda bunday zamonaviy baholash usullarini bosqichma-bosqich joriy etish, pedagog kadrlarni tegishli metodika bilan qurollantirish va zarur texnik infratuzilmani yaratish orqali ta’lim sifatini sezilarli darajada oshirish mumkin.

International Scientific Conferences
Open Access | Scientific online | Conference Proceedings

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kasbiy ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi "Ta’lim to‘g‘risida"gi Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi hamda Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirliklarining o‘quvchilar bilimini baholash tartibi to‘g‘risidagi me’yoriy hujjatlari.
4. To‘rayev N. Ta’limda mezonli baholash texnologiyasi. — Toshkent: O‘qituvchi, 2021.
5. Aliqoriyev A. Ta’lim sifatini boshqarish nazariyasi va amaliyoti. — Toshkent: O‘qituvchi, 2021.
6. Karimova D. Kompetensiyaviy yondashuv asosida baholash tizimlari. — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2022.
7. Black P., Wiliam D. Assessment and Classroom Learning. — Assessment in Education, 1998.
8. Biggs J., Tang C. Teaching for Quality Learning at University. — 4th ed. — Open University Press, 2011.
9. European Qualifications Framework (EQF) — Official documentation on competency-based assessment.